

مشارکت اقتصادی زنان غیر درباری در عصر هخامنشی با استناد به

الواح تخت جمشید

فرشته سادات حسینی بجدنی^۱

بهرخ جمالی^۲

تاریخ دریافت ۱۴۰۰/۰۸/۲۲ - تاریخ قبول ۱۴۰۰/۱۱/۲۰

دوفصلنامه مطالعات ایران کهن - شماره دوم، سال اول، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ (شاپا ۴۲۴۷-)

(۲۷۸۳)

چکیده

آگاهی‌های به دست آمده از زنان هخامنشی مبتنی بر آثار نویسندگان یونانی، الواح خزانه و باروی تخت‌جمشید، برخی آثار برجای مانده مانند مهرها و تندیس‌ها است که علاوه بر اینکه اندک شمارند، اکثریت آن‌ها محدود به موقعیت ملکه‌ها و زنان درباری است. در این میان زنان غیر درباری به عنوان بخش قابل توجهی از جامعه هخامنشی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. پژوهش حاضر با هدف بررسی مشارکت اقتصادی زنان در عصر هخامنشی و به استناد الواح خزانه و باروی تخت جمشید، در صدد پاسخ به این پرسش اساسی است که زنان غیردرباری در جامعه هخامنشی چه مشاغلی را بر عهده داشته‌اند؟ در این پژوهش از مجموع ۱۶۱ لوح بررسی شده، تعداد ۴۹ لوح که مربوط به اطلاعات شغلی و دستمزدی بانوان بود در جدول‌های شماره ۱ و ۲ به تفکیک آورده شده است. با گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و بهره‌گیری از نظریه کارکردگرایی و استفاده از روش توصیفی - تحلیلی نتایج حاصل شد. با در نظر گرفتن دو مؤلفه داشتن شغل و دریافت دستمزد، یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که زنان در مشاغل متنوع و رده‌های شغلی مختلف بر اساس تخصص و توانمندی خود مشارکت داشته‌اند و در قبال انجام هر شغلی میزان مشخصی جیره که شامل جو و شراب و در مواقع محدود گوشت بود، دریافت می‌کرده‌اند و در مواردی نیز پرداخت دستمزد به صورت نقره بوده است.

واژگان کلیدی: هخامنشیان، زنان غیر درباری، اقتصاد، شغل، دستمزد

^۱ دکترای تاریخ ایران بعد از اسلام، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران - نویسنده مسئول

Fereshteh.hosseini7@yahoo.com

^۲ دکترای تاریخ ایران قبل از اسلام، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز

jamalibehrokh@yahoo.com

مقدمه

هخامنشیان (۵۵۰-۳۳۰ ق.م) در بسیاری جهات از قدرتمندترین حکومت‌های جهان باستان به شمار می‌آمدند. گستردگی قلمرو هخامنشیان از یک سو و وجود نیروی کار فراوان متشکل از اقوام مختلف سبب شد مشاغل متعددی متناسب با نیاز جامعه و خواست شاهان هخامنشی شکل گیرد. همین امر به شکوفایی اقتصادی این دوره کمک کرد. به ویژه با روی کار آمدن داریوش یکم (۴۸۶-۵۲۲ ق.م)، تغییرات بزرگی در سیستم اداره کشور به وجود آمد. پدید آمدن سیستم‌های اداری، مالی، ساخت و سازهای فراوان و امور مربوط به راه سازی و ... مستلزم نیروی کار فراوان بود از طرفی با توجه به سیاست توسعه طلبانه هخامنشیان، مردان در سپاه هخامنشی به خدمت گرفته می‌شدند. از این رو زنان بخشی از نیروی کار را تشکیل می‌دادند و علاوه بر کار و مسئولیت‌هایی که در خانواده عهده دار بودند در اقتصاد هخامنشی نیز نقش آفرینی می‌کردند.

به استناد متون الواح بارو و خزانه تخت جمشید، الواح بابلی جدید مربوط به خزانه مورشو، مهرها، منابع یونانی شامل آثار مورخانی چون هرودوت، گزنفون، کتزیاس، آریان، پلوتارک، سخنان بزرگانی مانند افلاطون و برخی آثار ادبی یونانی می‌توان به موقعیت زنان در جامعه هخامنشی دست یافت. اما بیشتر این منابع به موقعیت ملکه‌ها، همسران و سایر زنان درباری پرداخته‌اند. در این میان سهم زنان غیر درباری به عنوان بخش بزرگی از جمعیت نادیده انگاشته شده است. از میان منابع یاد شده الواح بارو و خزانه تخت جمشید اطلاعات بیشتری از موقعیت زنان در جامعه هخامنشی ارائه می‌کنند. این الواح فعالیت‌های اقتصادی ملکه‌ها، زنان درباری، کارگران مرد و زن و کودکان و همچنین میزان و شیوه پرداخت دستمزدها را ثبت کرده‌اند.

متون باروی تخت جمشید شامل بیش از ۳۰ هزار لوح و تکه لوح گلی است که در سال ۱۹۳۳م توسط اعضای مؤسسه شرق‌شناسی شیکاگو کشف شده است. این

اسناد متعلق به بایگانی مالی تخت جمشید و مربوط به انتقال و عرضه مواد خوراکی، اشخاص، دام‌ها و گروه‌های کارگران است (بروسیوس، ۱۳۹۲: ب: ۲۸). زبان متن‌ها ایلامی، آمیخته با وام واژه‌های بسیاری از زبان فارسی باستان است. متونی نیز به خط و زبان آرامی نوشته شده‌اند (ارفعی، ۱۳۸۷: ۱۹). تاریخ نخستین نوشته‌های الواح بارو (استحکامات) از سال هشتم سلطنت داریوش یکم (۵۱۴ ق.م) است. الواح خزانه که در سال ۱۹۳۶م توسط اشمیت یافت شده حدود ۷۵۰ لوح و شامل متون مالی مربوط به حقوق کارگران است. این لوح‌ها به خط ایلامی و تاریخ آن بین سال‌های ۴۹۲ تا ۴۵۸ ق.م است (بروسیوس، ۱۳۹۲: ب: ۲۸). از مهم‌ترین کارهای انجام شده در حوزه هخامنشی به آثار پی‌یر بریان، هاید ماری کخ، والتر هیتس، دیاکونوف، داندامایف و ماریا بروسیوس بایستی اشاره کرد. از میان پژوهش‌های مرتبط با موضوع این مقاله به کتاب «زنان هخامنشی» ماریا بروسیوس که در سال ۱۹۹۶م انتشار یافته، می‌توان اشاره کرد. این کتاب همانگونه که از نامش پیداست به طور اختصاصی به زنان هخامنشی و مقام و موقعیت آن‌ها در دربار پرداخته است. همچنین مقاله‌ای با عنوان «جایگاه زنان در دوره هخامنشی بر اساس گل‌نشته‌ها و الواح ایلامی تخت‌جمشید» توسط الیاس صفاران و سلماز خبوه‌گی در سال ۱۳۹۶ش نوشته شده است و نیز مقاله‌ای با عنوان «زنان هخامنشی و فرضیه شاه‌گزینی» توسط عطیه باقری چاروک در سال ۱۳۹۹ش منتشر شده است که به زنان دربار هخامنشی و نقش آن‌ها در ساختار قدرت تمرکز دارد. اما در پژوهش‌های یاد شده، زنان غیر درباری مرکز توجه قرار نگرفته‌اند. از این رو انجام این پژوهش ضروری به نظر می‌رسد.

هدف پژوهش پیش رو بررسی مشارکت زنان غیر درباری در فعالیت‌های اقتصادی است از این رو، دو مؤلفه داشتن شغل و گرفتن دستمزد به عنوان مؤلفه‌های مشارکت اقتصادی زنان در نظر گرفته شده است. با توجه به موضوع پژوهش، نظریه کارکردگرایی مورد استفاده قرار گرفته است. با توجه به نیازها و کارکردی که

مشاغل زنان غیردرباری برای جامعه هخامنشی داشته است، می‌توان اطلاعات را در این چهارچوب بررسی کرد و به نتیجه رسید. لازم به ذکر است تعاریف متعددی از کارکردگرایی ارائه شده است و هر نظریه پردازی از دیدگاه خود به تبیین کارکردگرایی پرداخته است. از جمله برخی معتقدند: « بنیان کارکردگرایی بر این واقعیت استوار است که همه سنن و مناسبات و نهادهای اجتماعی دوام و بقایشان به کار یا وظیفه‌ای بستگی دارد که در نظام اجتماعی یعنی کل بر عهده دارند. آنچه مطرح است، فایده و سودمندی آن‌ها در کل نظام است، زیرا مبادله را تسهیل می‌کنند تا همه گروه‌های درگیر از آن بهره‌جویند و حتی نهادهای موجود اگر از لحاظ اقتصادی هم سودمند نباشند، از جهات غیر اقتصادی سودمندند، یعنی در کل نظام دارای کار و وظیفه‌اند» (توسلی، ۱۳۷۹: ۲۱۲). از طرفی هر پدیده اجتماعی کارکرد معینی به عهده دارد که به نحوی در دوام و اداره جامعه مؤثر است (ادیبی و انصاری، ۱۳۸۳: ۷۸). یکی از مباحث مهم در نظریه کارکردگرایی، مسأله تعادل و نظم اجتماعی است. در واقع منظور این است، اعمالی دارای کارکرد مناسب برای جامعه هستند که به تعادل اجتماعی کمک کنند. « در این نظریه جامعه به عنوان شبکه سازمان یافته‌ای از گروه‌های در حال همکاری و تعاون تلقی می‌شود که به شیوه‌ای تقریباً منظم و منطبق بر مجموعه‌ای از قوانین و ارزش‌ها که بیشتر اعضا در آن شریکند، اطلاق می‌شود و به جامعه به عنوان سیستمی ثابت و در عین حال متمایل به سمت تعادل نگریسته می‌شود، سیستمی که به شکل متوازن و هماهنگ عمل می‌کند.» (آزاد ارمکی، ۱۳۸۱: ۲۱).

زنان هخامنشی در منابع

آگاهی‌های به دست آمده از هخامنشیان بر اساس آثار نویسندگان یونانی، داده‌های باستان‌شناختی و آثار هنری بر جای مانده است. ذکر این نکته ضروری است که زنان هخامنشی در مقایسه با دیگر دوره‌های پیش از اسلام، کمتر به تصویر کشیده شده‌اند.

در هیچ یک از نگاره‌های تخت جمشید، شوش و پاسارگاد هیچ زنی نقش نشده است (کخ، ۱۳۸۹: ۲۷۸). در کتیبه‌های پادشاهان هخامنشی نیز نامی از زنان درباری نیامده است (بروسیوس، ۱۳۹۳: ۲۲). شاید به این دلیل که تمام توجهات در هنر و شمایل‌نگاری این دوره متمرکز بر نظامی‌گری و تصاویر مردانه بود، از این رو می‌توان رابطه آن را با قدرت تشخیص داد. با این حال نمایش و شمایل‌نگاری زنان مشروع بود (دیمز، ۱۳۸۸: ۷۹) و روی پیکرک‌ها، سردیس‌ها و نیم‌تنه‌ها، صفحه‌ها و حلقه‌های طلائی و منسوجات و مَهر، نقوش زنان هخامنشی را هر چند محدود می‌توان مشاهده کرد (همان، ۷۹-۸۳). در نقوش فرش پازیریک نیز که در موزه آرمتاژ نگهداری می‌شود، زنانی دیده می‌شوند که لباس و کفش‌هایشان مانند مردان پارسی است (حجازی، ۱۳۷۰: ۱۱۷). در قطعه‌ای دیگر از این فرش نقش ملکه‌ها و بانوان درباری دیده می‌شود، که درون هر مربع چهار زن رو به روی آتشدان مقدسی که کاملاً همانند آتشدان‌های سنگ نگاره‌های تخت جمشید است، مشغول انجام مراسم دینی هستند (پور بهمن، ۱۳۸۶: ۷۵). با وجود اندک بودن تصاویر بر جای مانده از زنان هخامنشی، آن‌ها همواره در حال صلح و آرامش نقش شده‌اند (Safaei, 2016: 127)؛ از جمله زنان با جام، کوزه و گل نیلوفر در دست یا در حال پرورش گل تصویر شده‌اند. گل نیلوفر شاخصه موقعیت اجتماعی زنان بوده است (Bakker, 2007: 215). با این حال نبود تصویر یا نام زنان در کتیبه‌ها و معدود بودن نگاره‌ها دلیلی برای عدم مشارکت ایشان در جامعه نبوده است. به ویژه در مورد زنان درباری مدارک زیادی از مشارکت اقتصادی و مداخله آن‌ها در امور سیاسی دیده می‌شود.

چنانکه از متون تخت جمشید پیداست تمام زنان دربار سلطنتی، افرادی فعال، متهور، کارآمد و مصمم بودند. در جشن‌ها و ضیافت‌های سلطنتی شرکت می‌کردند یا خود میهمانی می‌دادند، به سراسر کشور مسافرت کرده و دستور صادر می‌کردند (ویسهوفر، ۱۳۹۰: ۱۱۲). نام‌های زیادی از زنان قدرتمند درباری چون

آرتیستونه^۳، ایردبمه^۴ و آپاوکیش^۵ در منابع وجود دارد که دارای املاک فراوان و کارگران زیاد و حتی صاحب مَهر بوده‌اند (کخ، ۱۳۸۹: ۲۷۷). به عنوان مثال بانو ایردبمه که از ثروتمندترین افراد در زمان داریوش یکم بود به سفرهای تجاری زیادی می‌رفت و شخصاً بر تولید و داد و ستدهای منطقه امروزی شیراز و همچنین سرزمین‌های ماد، بابل، مصر و سوریه نظارت داشت (Mark, 2020: 4).

یکی از مباحث مهم در مورد زنان هخامنشی دیدگاه نویسندگان یونانی نسبت به آن‌ها است که در منابع مختلف از نفوذ و قدرت و مداخله این زنان در امور سیاسی یاد شده است. چنانکه در بعضی از منابع همسران شاهان هخامنشی به صورت زنانی ستمگر و سرشار از میل به انتقام‌جویی تصویر شده‌اند (بروسیوس، ۱۳۹۳: ۱۴۰-۱۴۱). به عنوان مثال هرودوت آتوسا را صاحب نفوذ در داستان برآورده ساختن خواسته دموکدس (پزشک مخصوص داریوش) در بازگشت به یونان (کتاب سوم، بند ۱۳۳) معرفی می‌کند (۱۳۸۹: ۱ / ۴۱۸)، همچنین آتوسا را قدرت مطلق (کتاب هفتم بند ۴،۳) و آمستریس را (کتاب نهم، بند ۱۱۰) زنی انتقام‌جو می‌داند (۱۳۸۹: ۲ / ۷۵۲-۱۰۳۱). نفوذ زیاد آتوسا بر همسرش (داریوش) را می‌توان به نقش مهم او در دربار به عنوان مادر اولین پسر «پادشاه زاد» (درمقابل اولین پسری که قبل از به سلطنت رسیدن داریوش به دنیا آمده بود) دانست (بروسیوس، ۱۳۹۳: ۱۴۴). پلوتارک در کتاب حیات مردان نامی، پروساتیس (پروشات) همسر داریوش دوم را زنی ترش روی و کینه جوی معرفی کرده که کینه استاتیرا (همسر اردشیر دوم) را به دل گرفت و او را به قتل رسانید (پلوتارک، ۱۳۷۹: ۴ / ۴۸۶). گزنفون از دهکده‌ای نام می‌برد که به پروساتیس تعلق داشته و پادشاه به عنوان حلقه بها به او اهدا کرده بود (گزنفون، ۱۳۸۹: ۵۲). املاک پروشات مرحمتی پادشاه و رسمی ایرانی بوده که شه‌ریار به ملکه یا افراد محبوب کشور ملک و زمین اعطا می‌کرده است (همان: ۵۱).

^۳ Rtastunā

^۴ Irdabama

^۵ Apaukiš

وی ملکه‌ای مقتدر و فوق‌العاده متنفذ بود و مدت ۲۰ سال سلطنت شوهر را تحت اراده خود اداره کرد (انصاف‌پور، ۱۳۴۸: ۹۰-۹۱).

با وجود توصیف‌هایی که منابع یونانی از ملکه‌ها و زنان متنفذ درباری داشته‌اند، همواره از زنان پارسی با احترام یاد شده است. در نمایشنامه‌ای با عنوان «پارسیان» اثر آیسخولوس که بر اساس ماجرای تاریخی نوشته شده است آتوسا مادر خشیارشا و شهبانوی پارس از جایگاه بلند مرتبه‌ای برخوردار است و از او به عنوان مادر خدا، بانو خدا و نژاده‌ترین زنان آسیا در میان پارسیان یاد شده است (آیسخولوس، ۱۳۹۷: ۳۸۰). آریان (کتاب دوم) در شرح لشکرکشی اسکندر که در نهایت فتح قرارگاه داریوش سوم را به دنبال داشت از برخورد شفقت‌آمیز اسکندر با مادر شاه که به همراه همسر (خواهر)، پسر کوچک و دو تن از دختران داریوش و نیز تعدادی از زنان نجیب‌زاده پارسی که از ملازمان ایشان بودند و به اسارت اسکندر افتادند، یاد کرده است (آریان، ۱۳۸۸: ۹۱-۹۲). پلوتارک نیز از حرمت نگه‌داری زنان پارسی توسط اسکندر و تلاش وی جهت با شکوه برگزار شدن خاکسپاری همسر داریوش که به هنگام بچه‌زادن از دنیا رفت، یاد کرده است (پلوتارک، ۱۳۹۰: ۲۹۰). موارد مختصر یاد شده محدود به مقام و موقعیت ملکه‌ها، مادر، همسران و زنان دربار هخامنشی است که از موضوع این بحث خارج است.

مشاغل زنان غیر درباری

با توجه به کاستی منابع نوشتاری بر جای مانده از دوره هخامنشی، اطلاعات محدودی از زنان عادی هخامنشی در دسترس است. به کمک الواح خزانه و باروی تخت جمشید که در نیمه اول قرن بیستم رمزگشایی شده‌اند، آگاهی‌هایی در مورد مشارکت و حضور زنان در فعالیت‌های اقتصادی دربار و منطقه پارس به دست آمده است. در این الواح از تعداد زیادی کارگر زن، مرد، پسر و دختر یاد شده که در مشاغل مختلف فعالیت داشتند و در ازای کار انجام شده دستمزد دریافت کرده‌اند.

در مورد اینکه کارگران مذکور از چه اقوامی بودند و به چه دلیل در این منطقه اسکان داده شده بودند اختلاف نظراتی میان پژوهشگران مطرح است. از جمله بریان معتقد است پادشاه و اعضای خاندان سلطنتی در تمام کشور کارگرانی داشتند که به اصطلاح «کورتش»^۶ یا «گردا»^۷ نامیده می‌شدند و تقریباً از همه اقوام و مردم شاهنشاهی، از جمله پارس‌ها بودند (بریان، ۱۳۷۹: ۷۲۰/۱). در فارسی باستان اصطلاح «مانیا»^۸ به معنی برده (های) خانگی آمده است (کنت، ۱۳۹۵: ۶۵۶). دیاکونوف از نشانه‌گذاری گردها یاد کرده و این افراد را عموماً از اسرای جنگی می‌داند که در امور ساختمانی و کشاورزی و صنعت از نیروی آن‌ها استفاده می‌کردند (دیاکونوف، ۱۳۹۰: ۱۲۳). گروهی از پژوهشگران کورتش‌ها را دسته‌ای از اقوام غیر ایرانی می‌دانند که از نیروی آن‌ها در ساخت و ساز تخت جمشید، کشاورزی و دامپروری در منطقه پارس استفاده می‌شد. این کارگران استخدام شده که از مناطق مختلف آورده شده بودند به صورت دائم یا موقت به کار گماشته شده بودند (شرو و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۲). گروهی دیگر نیز از کورتش‌ها با عنوان برده یاد کرده‌اند، در حالی که بیگانگانی که در جنگ‌ها به اسارت درآمده بودند هرگز موقعیت بردگان دیگر جوامع را نداشتند و در ازای کار برای دربار یا ارباب دستمزد دریافت می‌کردند (بهرامی، ۱۳۹۹: ۳۲۹). در اکثر موارد کورتش‌ها در گروه‌های چند صد نفری به کار مشغول بودند و به تقسیمات فرعی تجزیه می‌شدند که هر کدام سرپرستی جداگانه داشت (داندامایف، ۱۳۹۷: ۱۸۸). لازم به ذکر است بحث تکمیلی پیرامون چگونگی شکل برده‌داری در عصر هخامنشی، پژوهشی جدا طلب می‌کند و در موضوع مقاله حاضر نمی‌گنجد.

تعداد قابل توجهی از کارکنان زن در گروه کورتش‌ها جای می‌گیرند. شغل آن‌ها مشخص نیست و فقط تحت عنوان عمومی کارگران در نقاط مختلف معرفی شده‌اند

^۶ kurtaš

^۷ garda

^۸ māniya

که شامل کشاورزان، کارگران ساختمان، خدمه ملکه‌ها، بافندگان و خیاطان، آشپزها و دایه‌ها و بسیاری از مشاغل دیگر بوده است (ارفعی، ۱۳۸۷: ۴۴). طبق الواح ترجمه شده آمار زنان کارگر در دستگاه سلطنتی حدود ۴۰ تا ۶۰ درصد و با احتساب دختران تا ۷۰ درصد هم بوده است. مردان بیشتر در ارتش خدمت می‌کردند و بخش بزرگی از کارهای صنعتی و ساختمانی به دست زنان بوده است (کوهستانی، ۱۳۸۶: ۱۳۷). زنان علاوه بر انجام امور خانه و مراقبت از فرزندان در فعالیت‌های اقتصادی مشارکت داشته‌اند. در این الواح به شغل، منطقه محل خدمت، جنسیت کارگران، میزان جیره و دستمزدها اشاره شده است، که از این میان تعداد ۴۹ لوح مرتبط با موضوع این مقاله و بر اساس جدول شماره ۱ و ۲ تنظیم شده است. از مجموع الواح بررسی شده مربوط به این کارگران که تعداد آن‌ها به ۳۶۵۹ نفر می‌رسیده است؛ دستمزدهایی از یک تا سه بار غله و همچنین یک تا سه مریش^۹ شراب از هم متمایز شده‌اند. تفاوت دستمزدها بیانگر تفاوت در نوع خدمتی است که آن‌ها انجام می‌داده‌اند.

برخی از این کارگران در خدمت بانوان درباری بودند. به عنوان مثال لوح شماره ۳۵۶۹ باروی تحت جمشید (ارفعی، ۱۳۸۷: ۱۴۹) به تعداد ۴۳۴ کارگری که برای بانو ایردبمه کار می‌کردند اشاره دارد که تعداد ۲۰۶ نفر آن‌ها زن و ۷۹ نفر دختر است. میزان دستمزد دریافتی این زنان دو، سه بار غله و دختران ۲/۵-۲-۱/۵-۱ و ۵/۰ بار غله است. البته نوع شغل زنان و دخترانی که در کارگاه‌های این بانوی درباری کار می‌کرده‌اند، مشخص نیست. مشاغلی که زنان غیر درباری در آن فعالیت داشتند، عبارتند از:

^۹ ماریش مساوی ۱۰ کوارت و هر کوارت معادل ۹۷۱/۰ لیتر بود

کارمندان خزانه

بر طبق الواح (۳۹- ۴۰- ۴۵- ۶۷) خزانه تخت جمشید، زنان و دختران تعداد زیادی از کارمندان خزانه را تشکیل داده‌اند (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۲۰۰/۲-۱۱۳۸) از مجموع ۲۰۵۶ کارمند خزانه تعداد ۹۰۰ زن و ۲۳۷ دختر مشغول به کار بوده‌اند. این کارمندان در کارگاه‌های خزانه مشغول کارهای متعددی بودند که بیشتر در زمینه هنری بود. برخی از این زنان حتی سرپرست این کارگاه‌ها بوده‌اند که از میزان دستمزدشان مشخص می‌شود. دستمزد دریافتی آن‌ها بالاتر از ۶ شکل^{۱۰} بوده است؛ ولی در همان حوزه‌هایی که ایشان این مبلغ را دریافت کرده‌اند مردانی بالای ۷ شکل گرفته‌اند. البته این برتری دستمزدی مردان را نشان نمی‌دهد چون نوع شغل ایشان مشخص نشده است. در لوح ۶۷ از ۴ کارمند زن نام برده شده که دو نفر از آن‌ها دستمزدی بالاتر از مردان (۵ شکل) داشته‌اند. لوح شماره ۴۰ نیز از دستمزد یک مرد با ۸ شکل نام برده که بالاترین دستمزد است. احتمال دارد این شخص مسئول کارمندان یا خزانه دار بوده است. همچنین در این لوح از سه زن با دستمزد ۶ و ۱/۴ شکل نام برده شده است. این دو لوح نشان دهنده تأثیر میزان تخصص در دریافت دستمزد است و جنسیت تأثیری در میزان دستمزدها نداشته است. در این چهار لوح دستمزد دریافتی دختران از ۱/۱۶ تا ۱ او ۲/۳ شکل در نوسان بوده است.

پیشه‌وران

در این شغل نیز زنان و دختران زیادی مشغول به کار بوده‌اند. در الواح ۶۹ و ۷۰ (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۲۰۱-۱۲۰۳) / ۲ از تعداد ۱۱۸۶ پیشه‌ور نام برده شده که ۲۷۸ زن و ۱۳۷ نفر دختر بوده‌اند که در هر دو لوح تمام این زنان دستمزد مساوی و به میزان ۱ و ۱/۹ شکل و دختران میزان کمتر دستمزد دریافت می‌کرده‌اند. این دو لوح نکته جالبی را می‌رساند و اینکه در نقاط مختلف تعرفه ثابتی برای پرداخت

^{۱۰} یک شکل (shekel) برابر ۱/۶۰ مینا و هر مینا معادل ۶۰ شکل و مساوی ۵۰۰ گرم نقره

دستمزد وجود داشته است. بریان معتقد است که اصطلاح ایلامی «مریپ»^{۱۱} به معنی پیشه‌ور به احتمال زیاد همان اصطلاح پارسی «کرنووک»^{۱۲} است و منظور از آن «پیشه‌ور همه حرفه» یا «کارگر همه کاره» است (بریان، ۱۳۷۹: ۱/ ۸۹۵). از این بیان بریان مشخص می‌شود که چرا تعداد این پیشه‌وران زیاد بوده است.

چوپان

شغل چوپانی یکی از مشاغلی است که زنان در آن پر تعداد ظاهر شده‌اند. در الواح شماره ۵۰ و ۶۱ خزانه (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۹۷/۲-۱۱۹۱) از ۵۰۱ شبان یاد شده است که تعداد ۱۲۶ نفر چوپان زن و ۱۰۰ نفر چوپان دختر بوده‌اند. زنان میزان ۲/۵ - ۲ و ۲/۹ شکل و دختران ۱/۲-۱ و ۱/۹- ۱ و ۷/۸-۱ و ۵/۸-۱/۴ شکل دستمزد دریافت می‌کردند که نسبتاً دستمزد خوبی بوده است. میزان دام زیاد در عصر هخامنشی با توجه به مالیات‌های جنسی و پرداخت دستمزد به صورت جنس که احشام بخشی از این دو مورد را تشکیل می‌داده‌اند، لزوم نیاز به تعداد زیاد چوپان را مشخص می‌کند. بریان این افراد را با عنوان شبان شاهی^{۱۳} معرفی می‌کند (بریان، ۱۳۷۹: ۱/ ۹۷۱) که برای گله‌های شاهی کار می‌کرده‌اند.

شراب ساز

در الواح ۸۸۶۴ و ۲۵۶۲ و pf-teh باروی تخت جمشید (ارفعی، ۱۳۸۷: ۱۲۹-۱۴۳) و لوح ۳۶ خزانه (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۸۰/۲) از تعداد ۲۰۰ نفر که در کارگاه‌های هخامنشی به عنوان فراهم کننده شراب مشغول به کار بوده‌اند، یاد شده است. از این تعداد ۱۱۲ نفر زن و ۱۳ نفر دختر بوده‌اند. زنان به میزان یک و سه مریش شراب و گاهی یک شکل نقره و دختران ۲/۳ شکل و گاهی زن و دختر

^{۱۱} marrip

^{۱۲} karnuvaka

^{۱۳} batera sunkira

میزان دو بار غله دستمزد دریافت کرده‌اند. مسلماً در سراسر دوره هخامنشی این شغل متداول بوده است و به طور حتم تعداد زیادتری کارگر در این حرفه فعالیت داشته‌اند؛ به سبب اینکه بخش عمده دستمزدها را شراب تشکیل می‌داده است.

آبجوساز

لوح ۴۶ خزانه (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۸۸/۲) از تعداد ۴۳ کارگر آبجو ساز نام برده است که ۹ نفر آن‌ها زن و ۱۰ نفر دختر بوده‌اند. زنان ۲/۵ - ۱/۹ شکل و دختران ۱ و ۱/۹ - ۱/۲ - ۰/۵۹ شکل دستمزد دریافت می‌کرده‌اند. تعداد کارگران آبجو ساز در مقایسه با کارگرانی که در تهیه شراب فعالیت داشتند کمتر است علت آن شاید مصرف کمتر آبجو نسبت به شراب است ولی آبجو نیز جزو جیره‌های پرداختی بوده است.

تهیه کنندگان غذا

لوح شماره ۵۲۰۶ (ارفعی، ۱۳۸۷: ۱۴۵) از اوشتن پسر ارمن (کرکیش)، به عنوان فراهم کننده شراب، مسئول ۴۹ کارگر گنجینه‌ها (تپرها)، (زنان پشپ^{۱۴})، شبانان یا تهیه کنندگان غذا نام برده است. بریان پشپ(ها) را در گروه بافندگان قرار داده که در کار پشم ریزی و تهیه البسه نقش داشته‌اند (بریان، ۱۳۷۹: ۱ / ۸۹۷). بروسیوس معتقد است پشپ اشاره به حرفه خاصی نبوده بلکه اصطلاح فنی بوده که برای توصیف نوع خاصی نیروی کار استفاده می‌شده است و می‌توانسته شامل حرفه‌های گوناگون باشد. به نظر می‌رسد، آراشراً^{۱۵} پشاپینه^{۱۵} به معنی مدیریت مؤنث در رأس پشپ‌ها قرار داشته است (بروسیوس، ۱۳۹۳: ۲۱۹).

از میان ۴۹ نفر کل کارگران این گروه به تعداد ۱۸ زن تهیه کننده غذا اشاره شده است، ولی مشخص نیست که منظور آشپز یا مسئول تدارکات سفره شاهانه یا

^{۱۴} -pa-Šap

^{۱۵} -AraŠara paŠabena

هردوی آن‌ها بوده است. این نیروی کار مربوط به شیراز بوده و با توجه به اینکه هیتس به ۱۱ آشپز که جزو کارمندان خزانه به حساب می‌آمدند اشاره کرده شاید آن‌ها بیشتر در کار آماده سازی سفره شاهانه دخیل بوده‌اند. در این لوح از جیره ماهانه یک وسه مریش شراب برای ایشان نام برده شده است. البته با نگاهی به سفره شاهانه هخامنشی می‌توان به اهمیت تهیه کنندگان غذا اعم از نانوای، خمیرگیر، خوان‌سالاران، پیشخدمتان سر سفره، آشپز، ساقی، ظرفشوی، میزچین و ... پی برد(گزنفون، ۱۳۹۲: ۲۷۵؛ سیمپسون، ۱۳۹۲: ۲۳۲).

فراهم کننده گزل^{۱۶} و ترمو^{۱۷}

بر طبق لوح شماره ۶۵۸۰ بارو(ارفعی، ۱۳۸۷: ۱۴۷) تعداد ۲۱ زن در کار تهیه گزل(احتمالاً نوعی غله، سبزی یا میوه) فعالیت داشته‌اند(همان: ۲۷۴). به نظر می‌رسد این زنان در زمین‌های کشاورزی با محصول گزل کار می‌کرده‌اند. دستمزد دریافتی این گروه در ماه یک بار غله قید شده است. همچنین لوح شماره ۵۲۳۱ به فراهم کننده ترمو (نوعی غله شاید گندم یا جو) و مقسم موجب کارگران اشاره دارد(همان: ۲۸۷). از تعداد ۸۹ کارگر یاد شده در لوح ۴۰ نفر آن‌ها زن و ۱۹ نفر دختر بوده‌اند. دستمزد دریافتی زنان ۲-۳ بار غله و دختران ۱/۵-۰/۵ بار بوده است.

زنان کوشنده

در دو لوح ۸۹۶۰ و ۱۶۳۹ بارو(ارفعی، ۱۳۸۷: ۱۷۷ و ۲۶۱) به تعدادی نامشخص از زنان تحت عنوان «زنان کوشنده» و «زنان کوشنده مقسم موجب کارگران هرینوی» اشاره شده است که به نظر پژوهشگران این مقاله، دقیقاً مشخص نیست هرینوی نیروی کار بوده یا نام محل جغرافیایی و زنان کوشنده به چه کاری مشغول بوده‌اند. هرینوپ ها^{۱۸} احتمالاً گروه کاری در ردیف پشپ بودند که عموماً

^{۱۶} kazal

^{۱۷} Tarmu

^{۱۸} -Harrin

با شناسه مؤنث بیان شده‌اند. جیره پشپ‌ها از هرینوپ‌ها بالاتر بوده و شاید به میزان ارتباط شان با خاندان شاهی مربوط می‌شده است (بروسیوس، ۱۳۹۳: ۲۱۹-۲۲۰). در الواح یاد شده میزان ۳۰ مریش آبجو و دو مریش شراب به عنوان دستمزد برای این گروه مشخص شده که چون تعداد را نمی‌دانیم میزان دقیق این دستمزد مشخص نیست.

همچنین لوح ۵۸۹۷ به فراهم کننده غله، دستور دهنده ۸۶ زن کارگر هرینویی اشاره دارد که از این تعداد ۴۲ زن و ۱۵ دختر هستند. دستمزد زنان ۳ بار غله و دختران ۱/۵-۱ بار غله بوده است. البته مردان هم به تعداد محدود در این گروه‌ها دیده شده‌اند (بروسیوس، ۱۳۹۳: ۲۱۹-۲۲۰).

زنان مسئول اسب

به نظر می‌رسد مسئول اسبان زنان درباری (مهران) را زنان تشکیل می‌داده‌اند و در مشاغلی که مستقیماً با این بانوان ارتباط داشته است، مردان جایی نداشته‌اند. در یکی از الواح به تعدادی از زنان مسئول اسبان بانو آپاکیش (که بر اساس یافته‌های پژوهشگران این مقاله، همان ایردبمه از اعضای خاندان سلطنتی به گفته بروسیوس^{۱۹} و همسر داریوش یکم به گواه هیئتس^{۲۰} شناسایی شد) اشاره شده است. البته مسئول ایشان فردی به نام «اپی‌شیاتیش» بوده است که احتمالاً نامی مردانه است. میزان دستمزد پرداختی به این شخص مبلغ ۱۶۵ کارشا نقره است. ولی مشخص نیست این میزان به چه کسی تعلق یافته است. به نظر می‌رسد این میزان جیره‌ای بوده که از خزانه دربار به خود بانو آپاکیش تعلق داشته که طبق متن لوح ۶ (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۸۳/۲) بین یک نفر مدیر و یک نفر مسئول زنان مهتر و تعدادی نامشخص

^{۱۹} روسیوس، ۱۳۹۳: ۲۱۰

^{۲۰} هیئتس، ۱۳۹۲: ۱۹۹

از زنان در سال ۳۰ سلطنت داریوش تقسیم شده است. البته دلیل دیگر نگارنده این است که خود داریوش شاه دستور دادن این وجه را داده است.

کارمند مالیات

بر طبق نظام مالیاتی هخامنشیان همه افراد شاغل باید مالیات می پرداختند. پرداخت مالیات برای افراد عادی به صورت جنسی بوده است. در لوح ۴۱ خزانه (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۸۳/۲) از ۳ کارمند مالیات نام برده شده که یک نفرشان زن است. این زن میزان ۲/۵ شکل نقره در ماه دریافت می کرده که از دو مرد دیگر کمتر بوده است که باز هم شاید تفاوت دستمزد نشان دهنده سلسله مراتب شغلی باشد. احتمالاً کار او رسیدگی به دفاتر مالیاتی در «هرکدوشی»^{۲۱} بوده است و در واقع شغل دفتری داشته است.

علی سامی به سندی مالیاتی در خزانه تخت جمشید اشاره می کند که مربوط به بانویی به نام ایندوکا (مادر شخصی به نام توتو رئیس بازرگانان) بوده است. این سند مربوط به پرداخت باقی مانده مالیات این بانو و به شرح زیر است:

۱۴ مینا و ۵/۶ مینا نقره سفید که معادل ۱۴ مینا و ۱۸ شکل محاسبه شده است.

۹ مینا و ۵۳ شکل نقره درجه دوم.

۵ مینا و ۳ شکل نقره درجه سوم (سامی، ۱۳۸۹: ۷۳/۲). به نظر می رسد این بانو جزو زنان ثروتمند بوده که قسمتی از مالیاتش این مقدار بوده و از طرفی به صورت نقدی پرداخت شده است.

^{۲۱} به محلی اطلاق می شده است که دو مرد و یک زن مسئول مالیات آنجا را اداره می کردند (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۸۳/۲)

زرگر

در لوح ۳۷ الواح خزانه به تعداد ۷۲ زرگر اشاره شده که ۲۷ زن و ۱۳ دختر در میان ایشان وجود دارد. زنان او ۲/۳ شکل و دختران او ۱/۴ - ۵/۶ - ۵/۱۲ شکل دستمزد در ماه دریافت کرده‌اند. با توجه اینکه حرفه زرگری در ردیف مشاغل ظریف به شمار می‌آمده است؛ به نظر می‌رسد زنان در طراحی و ساخت آن نقش مهمی داشته‌اند. از طرفی بخش قابل توجهی از زیورآلات متعلق به زنان بوده است. یکی از سخت‌ترین کارهایی که در کارگاه‌های زرگری انجام می‌شد ساخت دستبند بوده است. جان کرتیس معتقد است دستبند بازتاب دهنده دانش فنی و ابتکار هنری بالای هنرمندان هخامنشی است (کرتیس، ۱۳۹۲: ۲۹۴). گزنفون در آناباسیس (کتاب اول، بند ۲۷-۲) نیز دستبند را از جمله هدایای بسیار با ارزش در بین پارسیان می‌داند (گزنفون، ۱۳۷۵: ۸۴).

مسگر

الواح ۴۹ و ۵۴ (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۴/۲ - ۱۱۹۰) از ۶۱ مسگر نام می‌برند که از این تعداد ۱۱ زن و ۹ دختر مسگر در کارگاهی مشغول به کار مسگری بوده‌اند. زنان ۲ و ۲/۹ شکل و دختران او ۲/۳ - ۱ - ۷/۸ - ۱/۴ - ۱/۲ دستمزد ماهانه دریافت کرده‌اند. البته لوح ۵۵ (همان: ۱۱۹۴) به تعداد نامشخصی کارگر مسگر اشاره می‌کند که فقط سه مرد و یک زن مشخص هستند و بقیه لوح مخدوش شده است. اینکه دقیقاً با مس چه چیزی می‌ساخته‌اند مشخص نیست ولی احتمالاً ظروف و زیورآلات برای سطوح پایین‌تر جامعه بوده است. به نظر می‌رسد زیورآلات افراد درباری از جنس طلا بوده است (کرتیس، ۱۳۹۲: ۲۸۸). هرودوت (کتاب هفتم، بند ۸۳) در توصیف لباس و سلاح لشکر گارد جاویدان، از طلای فراوان برای تزئین نام می‌برد (۱۳۸۹: ۲ / ۷۹۱).

زره ساز

استفاده از نیروی کار زن در کارگاه زره سازی جای شگفتی دارد زیرا عموماً این شغل، حرفه‌ای مردانه است، ولی شاید زنان در بخش تزئین زره‌ها مشغول به کار بوده‌اند. بر طبق لوح شماره ۵۲ (مصطفوی، ۱۳۸۳: ۱۱۹۲/۲) ۵۵ کارگر زره ساز معرفی می‌شوند که تعداد ۱۴ زن و ۱۱ دختر در بین آن‌ها وجود دارند. زنان زره ساز ماهانه مبلغ ۲/۵ شکل نقره و دختران یک و ۷/۸ شکل دستمزد دریافت می‌کرده‌اند که میزان دستمزد زنان از مردان کمتر است؛ ولی دستمزد دختران و گروهی از پسران برابر بوده است.

ماما

با توجه به اهمیتی که هخامنشیان به زنان باردار و زائو در دادن مرخصی و پرداخت هدیه و جیره اضافی می‌دادند، شغل مامایی یکی از مشاغل مهمی بوده که مختص زنان بوده است. در لوح‌های گلی چندین بار سخن از ماماهاپی شده که در اختیار زنان کارگر باردار گذاشته‌اند. این ماماها حتی به هنگام زایمان زنان باردار برای تخفیف درد به آن‌ها شراب می‌داده‌اند (رجبی، ۱۳۸۳: ۳۲۳). پرداخت جیره مخصوص زنانی که زایمان کرده‌اند شامل شراب، آبجو و آرد و بر اساس جنسیت نوزاد انجام می‌شده است. در صورت پسر بودن نوزاد جیره‌ای که به مادر تعلق می‌گرفت دو برابر مادری بود که فرزند دختر به دنیا آورده است. ارفعی معتقد است دریافت جیره بیشتر مادران پسرها نشانگر نیازمندی دستگاه اداری هخامنشی به نیروی کار قوی و نیرومندتر است (ارفعی، ۱۳۸۷: ۴۷). همچنین بریان از جیره بسیار عالی «کاماکاش»^{۲۲} نام می‌برد که به برخی از زنان مادر شده تعلق گرفته و به عنوان نوعی پاداش محسوب می‌شده است. البته مشخص نیست این پاداش به چه زنانی تعلق گرفته است. پرداخت این جیره اضافی به مادران این امکان را می‌داد سالم‌تر و

^{۲۲} Kamakaš

زودتر از بستر زایمان برخیزند (بریان، ۱۳۷۹: ۱/ ۹۰۸-۹۰۷). الواح ۲۵۶۱، ۸۹۶۰، pf-
teh (دو لوح) به دریافت ۵۱ مریش شراب اشاره دارد که به ۳۴ زن پسرزا و ۳۳ زن
 دختر زا پرداخت شده است. بروسیوس نیز به این جیره به عنوان جیره مادران اشاره
 می‌کند ولی آن را امتیازی برای یک حرفه خاص نمی‌داند (بروسیوس، ۱۳۹۳: ۲۱۹).

مشاغل زنان غیر درباری در دیگر منابع

نان پز

هرودوت در (کتاب هفتم بند ۱۸۷) از زنانی که نان می‌پزند نام برده است.

شراب صاف کن

ویسهوفر نیز از ۷۰ شراب صاف‌کن که در خدمت داریوش سوم بوده‌اند، یاد کرده
 است (ویسهوفر، ۱۳۹۰: ۶۲). اگرچه به جنسیت این افراد اشاره نشده است ولی با
 توجه به تصاویر و الواح می‌توان چنین برداشت کرد که زنان نیز در بین ایشان
 بوده‌اند.

خنیاگری

از دیگر بخش‌های سفره شاهی می‌توان به حضور خنیاگران اشاره کرد. بر اساس
 نوشته‌های مورخان یونانی، هنگامی که پادشاهان ایرانی غذا می‌خوردند، گروهی از
 کنیزان به خنیاگری، رامشگری و رقص می‌پرداختند. نوازندگان و خنیاگران از
 سرزمین‌های مصر و بابل و هند در دربار هخامنشی بودند (سامی، ۱۳۸۹: ۲/ ۲۰۵).
 احتمالاً خنیاگری مختص زنان بوده است که موجبات سرگرمی شاه را فراهم
 می‌کردند. البته به سرگرم کردن کارگران خسته از کار روزانه نیز توسط خنیاگران
 اشاره شده است (اختری، ۱۳۷۹: ۹۶). زنان خنیاگر در شکار نیز برای سرگرم کردن
 درباریان حضور داشتند (بروسیوس، ۱۳۹۲ الف: ۷۲). زنان نوازنده، رقصنده و هنرمند
 جزء جدایی ناپذیر ضیافت‌ها بوده‌اند. هراکلیئدس در توصیف شام شاهانه تصریح

می‌کند: «در تمام طول شام، صیغه‌های سلطنتی آواز می‌خواندند و جنگ می‌نواختند؛ یکی از آن‌ها تک خوان بود و بقیه مانند دسته همسرایان او را همراهی می‌کردند» (بریان، ۱۳۷۹: ۱/۸۵). حضور زنان هنرمند علاوه بر سفره شاهی و ضیافت‌ها در سفرهای جنگی نیز گزارش شده است. به استناد منابع در جنگ ایسوس پس از شکست داریوش سوم از اسکندر، ۳۲۰ زن نوازنده همراه اسرا به دست پارمنیون سردار اسکندر افتادند (همان: ۴۸۴).

بافندگی و خیاطی

نساجی ایران در دوره هخامنشی به ویژه در زمینه بافت پارچه‌های ابریشمی و پشمی نرم و لطیف مشهور بود. بنا به روایتی ایرانیان در این عصر، تولید پارچه را به خوبی می‌دانسته‌اند و در فصول سرد از خز و پوست حیوانات برای لبه دوزی و آستر استفاده می‌کرده‌اند. هنر زری بافی نیز به درجه کمال رسیده بود و نساجان مواد گران بهایی از قبیل ابریشم و مفتول سیم و زر در پارچه به کار می‌بردند (فیوضات، ۱۳۶۴: ۴). به گفته هرودوت (کتاب نهم، بند ۱۰۹) آمیستریس همسر خشیارشا، ردای خوش نقش و نگار و چند رنگی که به راستی ستودنی بود، به دست خود برای شاه بافته و تقدیم شاه کرد (۱۳۸۹: ۲/۱۰۳۰). نمونه‌هایی از پارچه‌های این دوره در شوش و تخت جمشید کشف شده که برخی از آن‌ها شبیه به پارچه‌های ابریشمی است و مبین آن است که کلاف‌های ابریشم به احتمال قوی از چین وارد می‌شده است و در کارخانه‌های ایران (همدان، شوش و غیره) به پارچه تبدیل می‌شده است (غیبی، ۱۳۸۵: ۱۴۳). همانگونه که اشاره شد بریان از گروه بافندگان با عنوان پشپ (سرپرست) نام برده که در کار پشم ریزی و تهیه البسه نقش داشته‌اند.

شغل خیاطی نیز از جمله مشاغلی است که زنان هخامنشی در آن فعالیت داشته‌اند. زن‌هایی که در کارگاه خیاطی شاهی در خزانه‌ها کار می‌کردند حقوق خود

را بر اساس نوع لباسی که می‌دوختند و شامل لباس‌های ساده، ظریف و بسیار ظریف بود دریافت می‌کرده‌اند. در میان افرادی که بالاترین حقوق را دریافت می‌کردند به چند مرد خیاط هم بر می‌خوریم. تعداد مردها به مراتب کمتر از زنهاست. ظاهراً کار این گروه دوخت لباس شاه و لباس‌هایی که شاه خلعت می‌داده، بوده است. سطح حقوق این خیاطان برابر با حقوق بانوان سازنده اشیای هنری است یعنی ماهانه ۴۰ لیتر جو و ۱۰ لیتر شراب. این میزان دو برابر حداقل جیره زنها است، که میزان جیره شراب شان هم منظم نبوده است (کخ، ۱۳۸۹: ۲۴۴). رئیس خیاطها مَیشتکا^{۳۳} نامیده می‌شد که از حیث لفظ به معنی زن ارشد است. زنان ارشد در ماه تا ۵۰ لیتر جو یعنی دو و نیم برابر جیره حداقل دریافت می‌کردند. بر اساس الواح ایلامی این زنان متخصص بدون استثنا همچون مردان متخصص حقوق می‌گرفتند که این برابری دستمزدها بین زن و مرد یکی از نقاط قوت در زمینه حقوق افراد در عصر هخامنشی است. آن‌ها همچنین ماهانه سه کوزه شراب دریافت می‌کردند و از همه مهمتر این که اینکه جیره گوشت داشتند؛ یعنی هر سه ماه یک گوسفند دریافت می‌کردند. نکته قابل توجه اینکه کارگران زن زیر دست ایشان به هیچ وجه جیره گوشت دریافت نمی‌کردند (هیئتس، ۱۳۹۲: ۳۵۴).

نتیجه

الواح خزانه و باروی تخت‌جمشید داده‌های فراوانی از جمله در زمینه مدیریت اقتصادی هخامنشیان شامل، مالیات‌ها، مشاغل و دستمزدها در اختیار می‌گذارند که پردازش آن‌ها حاکی از یک سیستم منظم اقتصادی با مدیریت قوی شاه و تشکیلات مشخصی برای اداره امور شغلی است. بررسی موقعیت زنان غیر درباری که بر اساس دو مؤلفه شغل و دستمزد انجام شده بیانگر آن است که زنان در بسیاری از مشاغل ورود پیدا کردند؛ البته با توجه به این نکته که مردان، بیشتر در سپاه هخامنشی حضور داشتند. بررسی‌ها بیانگر آن است که در موارد زیادی تخصص

^{۳۳} mathishtakā

افراد ملاک دریافت دستمزد بیشتر بوده است نه جنسیت و حتی در برخی مشاغل زنان و مردان به طور مشترک فعالیت داشته‌اند. البته در به دست آوردن موقعیت‌های شغلی تفاوت‌هایی بین زن و مرد وجود داشته است به عنوان نمونه زنان در مشاغل نظامی یا مشاغلی که احتیاج به سفر داشت، جایگاهی نداشتند ولی مثلاً در ساخت ادوات جنگی مانند زره، فعالیت داشتند که شاید خود دلیلی بر تساوی زن و مرد بر اساس کارکرد متفاوت شان در جامعه باشد. پرداخت جیره تشویقی به مادرانی که فرزند پسر به دنیا می‌آوردند نشان دهنده تفاوتی آشکار بین کودک پسر و دختر است. علت این امر را در دو مورد می‌توان بیان کرد. از طرفی ایران سرزمینی با معیشت غالب کشاورزی بوده است و پسران هر خانواده به عنوان نیروی کار و آبادانی زمین‌ها به شمار می‌آمدند و از سوی دیگر فرزند پسر در حکم سربازی برای شاهنشاهی به شمار می‌آمده است. مسأله دیگر اینکه با استناد به جدول شماره (۱۰۲)، دختران دستمزد کمتری نسبت به زنان دریافت می‌کرده‌اند پس سن افراد در میزان دستمزد مؤثر بوده است. چون موضوع مورد مطالعه پژوهش، زنان غیر درباری هستند به نظر می‌رسد سلسله مراتب اجتماعی تأثیری در شغل و دستمزد ندارد. از طرفی بر اساس نظریه کارکردگرایی، زنان به عنوان بخشی از کلیت جامعه، مشاغلی را عهده‌دار بودند که در نظم و ثبات جامعه و پیشرفت کل جامعه مؤثر بود. بر طبق تعریف کارکرد، مشاغل زنان، در واقع اعمالی هستند که برای رفع بخشی از نیازهای جامعه کاربرد دارند. از طرفی، مفید و سودمند بودن مشاغل زنان برای اداره و دوام جامعه، بخشی دیگر از تحلیل کارکردی است. نکته مهم بعدی که در چهارچوب نظریه کارکردی مطرح است رابطه این مشاغل با هم از یک سو و رابطه آن‌ها با کل جامعه از سوی دیگر است، تمام این مشاغل در جهت حفظ موجودیت کل شاهنشاهی به وجود آمده بودند و به صورت پیوسته و وابسته به هم وجود داشتند. در واقع ضروری بودن این مشاغل برای جامعه نیز از مواردی است که در همین چهارچوب می‌گنجد و در نهایت نمونه موردی مشاغل زنان غیر درباری بر مشاغل

کل جامعه هخامنشی قابلیت تعمیم دارد که این هم از دیگر اصول نظریه کارکردی است.

کتاب نامه

- آریان، لشکرکشی اسکندر، ترجمه انگلیسی اوبری دو سلینکورت، بازنگری و مقدمه جی. آر. همیلتون، ترجمه فارسی محسن خادم، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۸
- آزاد ارمکی، تقی، نظریه‌های جامعه شناسی، چاپ دوم، تهران، سروش، ۱۳۸۱
- آیسخولوس، مجموعه آثار، ترجمه عبدالله کوثری، چاپ ششم، تهران، نی، ۱۳۹۷
- اختری، محمدعلی، «تاریخچه حقوق کار در ایران زمین»، کانون، سال ۴۴، ش ۱۸، ۱۰۶-۹۳، اردیبهشت و خرداد ۱۳۷۹
- ادیبی، حسین و عبدالمعبود انصاری، نظریه‌های جامعه شناسی، چاپ دوم، تهران، دانژه، ۱۳۸۳
- ارفعی، عبدالمجید، گل‌نشته‌های باروی تخت جمشید، تهران، مرکز دایره‌المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۸۷
- انصاف‌پور، غلامرضا، حقوق و مقام زن از آغاز تا اسلام در ایران، تهران، میهن، ۱۳۴۸
- بروسیوس، ماریا، ایران باستان (هخامنشیان، اشکانیان، ساسانیان)، ترجمه عیسی عبدی، چاپ دوم، تهران، ماهی، ۱۳۹۲ (الف)
- بروسیوس، ماریا، زنان هخامنشی، ترجمه هایده مشایخ، چاپ پنجم، تهران، هرمس، ۱۳۹۳

- بروسیوس، ماریا، شاهنشاهی هخامنشی از کورش بزرگ تا اردشیر اول، ترجمه هایده مشایخ، چاپ دوم، تهران، ماهی، ۱۳۹۲ (ب)
- بریان، پی‌یر، تاریخ امپراتوری هخامنشیان، ترجمه مهدی سمسار، جلد ۱، چاپ سوم، تهران، زریاب، ۱۳۷۹
- بهرامی، عسکر، ایران زمین روزگار باستان، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۹۹
- پلوتارک، ایرانیان و یونانیان، ترجمه احمد کسروی، چاپ دوم، تهران، امیرکبیر، ۱۳۹۰
- -----، حیات مردان نامی، ترجمه رضا مشایخی، جلد ۴، تهران، ققنوس، ۱۳۷۹
- پور بهمن، فریدون، پوشاک در ایران باستان، تهران، امیرکبیر، ۱۳۸۶
- توسلی، غلامعباس، نظریه‌های جامعه شناسی، چاپ هفتم، تهران، سمت، ۱۳۷۹
- حجازی، بنفشه، زن به ظن تاریخ، تهران، شهرآب، ۱۳۷۰
- داندامایف، محمد.ع، نهادهای اجتماعی و ساختار اقتصادی امپراتوری هخامنشی، ترجمه حسن شایگان، چاپ دوم، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۹۷
- دیاکونوف، میخائیل میخائیلوویچ، تاریخ ایران باستان، ترجمه روحی ارباب، چاپ ششم، تهران، علمی و فرهنگی، ۱۳۹۰
- دیمز، اورلی، تندیس‌گری و شمایل‌نگاری در ایران پیش از اسلام، ترجمه علی‌اکبر وحدتی، تهران، ماهی، ۱۳۸۸
- رجبی، پرویز، تاریخ ایران، ایلامی‌ها و آریایی‌ها تا پایان دوره هخامنشی، تهران، دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۳
- سامی، علی، تمدن هخامنشی، جلد ۲، چاپ دوم، تهران، پازینه، ۱۳۸۹

- سیمپسون، جان سنت، «سفر شاهانه»، *امپراتوری فراموش شده* (فرهنگ، هنر و تمدن هخامنشی)، ترجمه خشایار بهاری، گردآوردندگان جان کرتیس و نایجل تالیس، تهران، فرزانه روز، ۱۳۹۲
- شروو، پرودانس.ا، پی‌یر بریان و منصور شکی، «طبقات اجتماعی در ایران باستان»، *نامه پارسی*، ترجمه منیژه اذکایی، س ۷، ش ۳، ص ۱۸-۴۲، پاییز ۱۳۸۱
- غیبی، مهرآسا، هشت هزار سال تاریخ پوشاک اقوام ایرانی، تهران، هیرمند، ۱۳۸۵
- فیوضات، ابراهیم، «پیدایش و زوال کارگاه‌های پیشه‌وری»، *حسابدار*، شماره ۱۲، ۵۱-۳۴، آبان ۱۳۶۴
- کخ، هاید ماری، *از زبان داریوش*، ترجمه پرویز رجبی، چاپ چهاردهم، تهران، کارنگ، ۱۳۸۹
- کرتیس، جان، «جواهرات و زیورآلات شخصی»، *امپراتوری فراموش شده* (فرهنگ، هنر و تمدن هخامنشی)، ترجمه خشایار بهاری، گردآوردندگان جان کرتیس و نایجل تالیس، تهران، فرزانه روز، ۱۳۹۲
- کنت، رولاند. گ، *فارسی باستان، دستور زبان، متون، واژه نامه*، ترجمه سعید عریان، چاپ دوم، تهران، علمی، ۱۳۹۵
- کوهستانی، امین رضا، «حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بشر در دوران هخامنشی»، *اطلاعات سیاسی و اقتصادی*، ش ۲۴۱ و ۲۴۲، ۱۲۸-۱۴۵، مهر و آبان ۱۳۸۶
- گزنفون، *آناباسیس*، ترجمه احمد بیرشک، تهران، کتاب‌سرا، ۱۳۷۵
- گزنفون، *کورشن‌نامه*، ترجمه رضا مشایخی، چاپ هشتم، تهران، علمی و فرهنگی، ۱۳۹۲

- گزنفون، لشکر کشی کوروش، ترجمه وحید مازندرانی، چاپ چهارم، تهران، دنیای کتاب، ۱۳۸۹
- مصطفوی کاشانی، محمد تقی، مجموعه مقالات در زمینه باستان‌شناسی، گردآوری مهدی صدری، جلد دوم، تهران، نشر انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۳
- ویسهوفر، یوزف، ایران باستان، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، چاپ یازدهم، تهران، ققنوس، ۱۳۹۰
- هرودوت، تاریخ هرودوت، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، جلد او ۲، تهران، اساطیر، ۱۳۸۹
- هیتس، والتر، داریوش و ایرانیان، کتاب اول و دوم، ترجمه پرویز رجبی، چاپ چهارم، تهران، ماهی، ۱۳۹۲

- Others Sources
- Bakker, Janine, The lady and the lotus: representations of women in the Achaemenid empire, *Iranica Antiqua* vol. XLII, ۲۰۰۷, ۲۰۷-۲۲۰.
- Safaee, Yazdan, Achaemenid women: putting the Greek image to the test, *talanta*, vol. XLVIII-XLIX, ۲۰۱۶-۲۰۱۶, ۱۰۱-۱۳۲.
- Mark, Joshua. J., Women in Ancient Persia, *World history Encyclopedia*, ۳۰ Jan ۲۰۲۰.

جدول شماره ۱ مشاغل زنان غیر درباری به استناد الواح باروی تخت جمشید (ارفعی) I جدول

شماره لوح و صفحه کتاب	نام	شغل	محل کار	تاریخ	تعداد کل	زنان	دختران	دستمزد
۱۱۵-۵۹۰۰ ص	میشهرم اومن	فراهم کننده غلات و تقسیم کننده مواجب	رپی	ماه ۸ سال ۱۲	۷	۴	-	زن ۲ بار غله
۱۱۷-۳۶۷۰ ص	ووک اونپ	-----	کورسموش	ماه ۵ و ۲۱ سال	۴۲	۶	۶	زن ۱ بار دختر ۱ و ۵/۵ بار
۱۲۰-۹۴۰۹ ص	توکریزی شودیثود	-----	شل کونترکوریزن	ماه ۲ و ۳ سال ۲۱۵	۱۴۶	۳۶	۲۹	زن ۳ و ۲ بار دختر ۲، ۱، ۱/۵ و ۱ بار غله
۱۲۳-۷۱۰۹ ص	میرمن شودیثود	-----	اوتشکمپن	ماه ۹ سال ۲۲	۲۳	۱۱	۲	زن و دختر ۲ بار غله
۱۲۵-۶۴۱۳ ص	دک کرکیش	-----	یش شمش	ماه ۲ و ۲۲ سال	۳۶	۲۰	۱	زن ۱ بار دختر ۵/۵ بار
۱۲۷-۷۱۰۸ ص	زمنوم شودیثود	-----	اورندوش داریان	ماه ۷ سال ۲۲	۱۹۳	۱۱۶	۲۷	زن ۲ و ۳ بار

مطالعات ایران کهن - شماره دوم، سال اول، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ (شاپا ۴۲۴۷-۲۷۸۳)

دختر ۲ و ۰/۵ بار								
زن ۳ بار	-	۱۰	۲۷	ماه ۷ و ۱۲ سال ۲۲	---	-----	منیک شیموداپ	۱۲۹-۵۹۰۱ ص
زن ۵، ۴، ۳، ۲ بار دختر ۲، ۱/۵، ۱ بار	۱۱	۳۲	۷۲	ماه ۱۲ سال ۲۲	کور	-----	ایشتی منک ایرشن	۱۳۱-۷۰۸ ص
زن ۲ بارم	-	۱۶	۳۲	ماه ۵ سال ۲۳	تور میریایی	-----	مرشوک	۱۳۵-۳۱۲۷ ص
زن ۵، ۴، ۳/۵، ۳، ۲ بار دختر ۲، ۱/۵، ۱ بار	۹	۴۷	۹۳	ماه ۶ سال ۲۳	لیدوم	-----	ایرتویی ایرشن	۱۳۷-۱۷۰۸ ص
-----	۲۴	۸۸	۱۶۱	ماه ۵ سال ۲۳	ریی	-----	میشیرم ایرشن	۱۳۹-۶۶۳۶ ص
زن ۵، ۴، ۳، ۲ بار دختر ۲، ۱ بار	۲۹	۸۱	۱۵۷	ماه ۳ سال ۲۸	هونر	-----	اوشتن آتییک	۱۴۱-۷۴۶۵ ص
زن ۳ بار دختر ۳ و ۲ و ۱/۵ بار	۶۸	۱۶۲	۴۰۹	ماه ۱۰ سال ۲۳	-----	فراهم کننده غله و مقسم	ایردبد پیشا	۱۵۳-۳۶۶۶ ص

مطالعات ایران کهن - شماره دوم، سال اول، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ (شاپا ۴۲۴۷-۲۷۸۳)

زن ۲، ۳ بار دختر ۱، ۰/۵ بار	۷۹	۲۰۶	۴۳۴	ماه ۸ و ۹ سال ۲۳	شیراز	فراهم کننده غله مقسم موجب کارگران بانو ایردبمه	کونتوک رشد	۳۵۶۹-ص ۱۴۹
زن ۲ بار	-	۸۰	۱۴۱	ماه ۹ سال ۲۳	از متزیش به تمدکن در سفر	فراهم کننده غله ۱۴۱ کارگر تورمیریایی	میشومند	۹۴۰۸-ص ۱۵۱
زن ۳ بار دختر ۱/۵، ۱ بار	۱۵	۴۲	۸۶	ماه ۵ و ۶ ایلامی سال ۲۲	----	فراهم کننده غله دستوردهنده دریافت کننده زن کارگر هرینویی	کرم ایرتویی کتوک	۵۸۹۷-ص ۱۵۷
زن ۲ بار دختر ۱/۵ - ۱ - ۰/۵ بار	۳۰	۱۰۲	۱۶۷	ماه ۲ و ۳ سال ۲۴	پاسارگاد کیپوکش	دستوردهنده مسئول غله ۱۶۷ کارگر مقسم موجب پیغام آور کاتب	زیشویش شوتکر شکیش کمر هیتممرک	۱۰۱۶-ص ۲۴۷
زن و دختر ۲ بار	۲	۴۲	۷۱	ماه ۱ سال ۲۳	کورتیش تیش نکتیش	فراهم کننده غله کارگران سکوی دریایی و ۷۱ شراب ساز	تورپیش	۲۵۶۲-ص ۱۳۳

زن ۳ مریش	-	۲	۱۵	ماه ۴ و ۵ سال ۱۸	اورندوش داریان	فراهم کننده شراب مسئول ۱۵ کارگر	بمکشید (جمشید(کرکیش)	Pf-the ص ۱۴۳
زن ۳، ۱ مریش	-	۱۸	۴۹	موجب ۱ ماه	شیراز	فراهم کننده شراب مسئول کارگران گنجینه ها(تیرها)، زنان پشپ) شبانان یا تهیه کنندگان (غذا)	اوشتن پسر ارمن(کرکیش)	۱۴۵-۵۲۰۶ ص
زن ۱ بار	-	۲۱	۲۱	ماه ۲ سال ۲۴	دژ شیراز	فراهم کننده گزل	میشبس	۶۵۸۰-ص ۱۴۷
۲ مریش شراب	--	--	--	-----	-----	دریافت کننده موجب زنان کوشنده	دوکورک	۱۹۶۰-ص ۲۶۱
۳۰ مریش شراب	---	--	--	سال ۲۷	کوردوشوم	فراهم کننده آبجوی زنان کوشنده مقسم موجب زنان هزنیویی	اومن دکرین	۱۶۳۹-ص ۱۷۷
۸ زن پسر زا ۱ مریش ۱۰ زن دختر زا ۰/۵ مریش	-	--	--	ماه ۷ سال ۱۸	----	فراهم کننده شراب دریافت کننده دریافت کننده	هیپرتی بکپوکش	Pf-the ص ۱۸۱

مطالعات ایران کهن - شماره دوم، سال اول، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ (شاپا ۴۲۴۷-۲۷۸۳)

۲۲ زن پسرزا ۱ مریش ۱۸ زن دخترزا ۰/۵ مریش	-	-	-	ماه ۶ سال ۱۹	-----	-----	هیپرتی بکپوکش	Pf-the ص ۱۸۳
۳ زن پسرزا ۱ مریش ۳ زن دخترزا ۰/۵ مریش	-	-	-	سال ۲۳	-----	-----	هشین لبوشپیش	۱۸۳ ص- ۲۵۶۱
۱ زن پسرزا ۱ مریش ۲ زن دخترزا ۰/۵ مریش	-	-	-	-----	-----	دریافت کننده شراب	ایردو مرتی	۲۶۱ ص- ۸۹۶۰
زن ۲ بار دختر ۱/۵ - ۰/۵ بار	۱۹	۴۰	۸۹	ماه ۱- ۶ سال ۲۵	-----	فراهم کننده ترمو مقسم موجب ۸۹ کارگر	بیک تیم	۱۵۳ ص- ۵۲۳۱
۵ بار آرد موجب ویژه مادران						دریافت کننده آرد دریافت کننده آرد برای زنان کارگر در تملکش	زرپ پوکتوک	۱۸۵ ص- ۶۷۸۱
	۳۵۱	۱۱۸۲	۲۴۷۱					

جدول شماره ۲ مشاغل زنان غیر درباری به استناد الواح خزانه تخت جمشید (مصطفوی)

شماره لوح و صفحه کتاب	نام	شغل	محل کار	تاریخ	تعداد کل	زنان	دختران	دستمزد
-----------------------	-----	-----	---------	-------	----------	------	--------	--------

مطالعات ایران کهن - شماره دوم، سال اول، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ (شاپا ۴۲۴۷-۲۷۸۳)

زن از ۶ و ۱/۴ شکل تا ۱/۶ متغیر دختر او ۲/۳، او ۱/۴، شکل ۱/۱۶	۲۳۷	۹۰۰	۲۱۲۱	ماه ۱۰ سال ۱۹ خشیارشا، ماه ۱۰، ۱۱ و ۱۲ همان سال، ماه ۳ سال ۲۰	---- کامنی پارسه پارسه	کارمند خزانه، خزانه دار و مسئول کارگران و کارمندان	وهوش وهوش اوراتندا اورتندا	۳۹، ۴۰، ۴۵، ۶۷ - ص ۱۱۸۲، ۱۱۳۸، ۱۱۸۷، ۱۲۰۰
زن اشکل دختر ۲/۳ شکل	۱۱	۱۳	۵۵	ماه ۹ سال ۱۹ خشیارشا	انکوراکا (انگورستان)	پیغام آور خزانه ۵۵ کارگر شراب ساز	مگاداتس وهوش اتانس (اوانس)	۳۶- ص ۱۱۸۰
زن او ۱/۹ شکل دختر ۱/۲ و ؟	۱۳۷	۲۷۸	۱۱۸۶	ده روز از ماه ۴ سال ۲۰ خشیارشا	-----	پیشه ور، مسئول، فرستنده پیشه ور	پاتی ناشا اوراتیندا و فارناداتا اوراتیندا	۶۹ و ۷۰ - ص ۱۲۰۱-۱۲۰۳
زن ۲ و ۲/۹، ۲/۵ شکل دختر ۲، ۱، و مقادیر کمتر	۱۰۰	۱۲۶	۵۰۱	ماه ۱ و ۲ سال ۲۰ خشیارشا	رامیندا پارسه	شبان گوسفند، چوپانان اهل ماکالای	اورتیندا اورتیندا	۵۰، ۶۱ - ص ۱۱۹۱، ۱۱۹۷

مطالعات ایران کهن - شماره دوم، سال اول، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ (شاپا ۴۲۴۷-۲۷۸۳)

شکل								
زن ۲/۵ و ۱/۹ شکل دختر او ۱/۹ و ۱/۲ و ۵/۹ شکل	۱۰	۹	۴۳	ماه ۱۲ سال ۱۹ خشیارشا	پارسه	پیغام آور خزانه کارگر تهیه آبجو مسئول کارگران	آرتاتخما وهوش پلپاکا	۴۶ - ص ۱۱۸۸
زن ۲/۵ شکل دختر او ۱/۴ - ۱/۱۶	۲۳	۶۷	۱۵۰	ماه ۲ سال ۲۰ خشیارشا	خفر (کبر پیش) فسا	پیغام آور خزانه دار ۱۵۰ کارگر سرکارگر صد نفری	آرتاتخما راتی نیندا	۵۳ - ص ۱۱۹۳
زن ۲/۵ شکل دختر او ۳/۳۲ - او ۱/۴ - ۱/۱۶ شکل	۵۰	۷۸	۱۹۰	ماه ۱۱ سال ۱۹ خشیارشا	شیراز (تیرازیش)	پیغام آوڈ رخنانه دار ۱۹۰ کارگر سرکارگر صد نفری	آرتاتخما وهوش باکور او مگابیزوس	۴۲ - ص ۱۱۸۴
۱۶۵ کارشا نقره	--	--	--	احتمالا سال ۳۰ داریوش	-----	دستور دهنده بانوی درباری مدیر زنان مسئول اسب های اباکیش، مسئول زنان	داریوش شاه) اباکیش)	۶ - ص ۱۱۶۰

مطالعات ایران کهن - شماره دوم، سال اول، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ (شاپا ۴۲۴۷-۲۷۸۳)

						کاتب لوح		
زن ۲/۵ شکل	--	۱	۳	ماه ۱۱ سال ۱۹ خشیارشا	هرکدوشی	پیغام آور خزانه دار ۳ کارمند مالیات مسئول کارمندان رسید دهنده	آرتاتخما وهوش اوشاکیا- مگابیزوس	۴۱ - ص ۱۱۸۳
زن او ۲/۳ شکل دختر او ۶/۴ - ۵/۶ - ۵/۱۲ شکل	۱۳	۲۷	۷۲	ماه ۹ سال ۱۹ خشیارشا	----	پیغام آور خزانه و مسئول ۷۲ زرگر اهل کاری	آرتاتخما وهوش	۳۷ - ص ۱۱۸۱
زن ۲/۹ و ۲ شکل دختر او ۲/۳ - ۱/۲ و ۰/۵/۹ شکل	۷	۱۱	۲۹	ماه ۱ سال ۲۰ خشیارشا	پرتاش ویسپاشیاتیش	پیغام آور خزانه دار مسئول ۲۹ کارگر مسگر(مس کار)	آرتاتخما راتی تیندا	۴۹ - ص ۱۰۹۰
دختر او ۷/۱ - ۱/۴ شکل	۲	--	۳۲	ماه ۲ سال ۲۰ خشیارشا	پارسه	پیغام آور خزانه ۳۲ کارگر مس کارمصدی	آرتاتخما راتی نیندا هیستانس مگابیزوس	۵۴ - ص ۱۱۹۴

مطالعات ایران کهن - شماره دوم، سال اول، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ (شاپا ۴۲۴۷-۲۷۸۳)

						خراج		
۲ کارشا و ۳ و ۳/۴ شکل نقره لوح مخدوش	۴	۱	۴	ماه ۲ سال ۲۰ خشیارشا	----	پیغام آور خزانه دار کارگران مس کار	آرتاتخما راتی نیندا	۵۵ - ص ۱۱۹۴
زن ۲/۵ شکل دختر او ۷/۸ شکل	۱۱	۱۴	۵۵	ماه ۲ سال ۲۰ خشیارشا	هاتکوراکا	پیغام آور خزانه دار ۵۵ کارگر زره ساز مسئول کارگران در نیریز	آرتاتخما راتی نیندا اتانس	۵۲ - ص ۱۱۹۲
	۶۰۱	۱۵۲۵	۴۴۴۱					